

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського факультету

КАРПЕНКО І. В.

(вкапати П.Т.Б керівника)

р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ФІЛОСОФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____

галузь знань _____ 03 гуманітарні науки _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ 032 – історія та археологія _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ Історія _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ обов'язкова _____
(обов'язкова/за вибором)

факультет _____ історичний _____

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

“ 16 ” червня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Перепелиця О.М.**, доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Протокол № 10 від 01 червня 2023 року

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.Б. Шада

_____ Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ
підпис

Програму погоджено з гарантом освітньої програми

Гарант освітньої програми

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 14 червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

_____ Сергій ГОЛІКОВ
підпис

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Філософія” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

перший (бакалаврський)
(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності 032 історія та археологія
спеціалізації історія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Формування в майбутніх фахівців засад наукового пізнання, критичного мислення, здатність до набуття нових знань і вмінь, організувати свою діяльність автономно і в команді. Ознайомлення студентів з актуальними філософськими проблемами та шляхами їх розв’язання; створення теоретичного підґрунтя для їхньої свідомої світоглядної орієнтації, соціальної активності й відповідальності. Сприяти формуванню загальнолюдських моральних норм та цінностей, поваги до різноманіття та міжкультурності; комунікабельності, креативності, толерантності, здатність до системного мислення та самовдосконалення.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Задля досягнення відповідних компетентностей у ході курсу розглядатимуться головні філософські проблеми, умови виникнення, зміст та трансформацію основних філософських концептів і проблем; аналізуватимуться основні філософські тексти, що висвітлюють головні світоглядні питання.

1.3. Кількість кредитів 3

1.4. Загальна кількість годин 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
4-й	4-й
Лекції	
48 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	
год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
42 год.	86 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати: характер та історичну динаміку основних філософських проблем, напрямки і основні етапи розвитку західноєвропейської філософської думки, методологію наукового дослідження;

вміти: орієнтуватись в основних філософських течіях, а також поняттях і уявленнях, що обумовлюють сучасне наукове і повсякденне знання і критично їх аналізувати; вести світоглядний діалог, аргументувати свої позиції, доводити власну думку в усній й письмовій формі; читати й коментувати філософські тексти; аналізувати факти, явища й процеси, які відбуваються в суспільстві; робити осмислений вибір форм і спрямованості своєї соціальної активності; демонструвати здатність до комунікації, ефективної взаємодії в команді; здатність до аналізу і синтезу на основі логічних аргументів, системного мислення та самовдосконалення.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. «Що таке філософія»?

Проблема визначення філософії. Філософія як проблема для самої себе. Можливі відповіді на питання «що таке філософія». Неоднозначність поняття філософії. Багатомірність філософських світів. Філософування, філософія та/або філософії. Філософія як стиль життя. Навіщо потрібна філософія? Місце філософії у колі університетських наук.

Формування концепту «філософія» в Давній Греції. Визначення філософії та образ філософа в «Банкеті» Платона. Філософія як «любов до мудрості». Різні тлумачення «любові».

Самовизначеність філософії та унікальність філософії (Аристотель, М. Гайдеггер).

Як можлива філософія? Соціокультурні передумови виникнення філософії.

Тема 2. Філософія і світогляд

Визначення світогляду. Історичні типи світогляду. Філософія між релігією та наукою (Б. Рассел). Особливості релігійного світосприйняття. Віра та/або розум. Критика релігії з боку філософії. Філософія і релігія: проблема співіснування. Наука і релігія: співвідношення і можливість компромісу.

Наукова «картина світу» (М. Гайдеггер). Раціонально організований світ. Проблема розвитку науки. Критика моністичної раціональності. Проблема науковості філософії. Співвідношення філософії і науки.

Специфіка філософії. Незводимість філософії до мистецтва, науки та світоглядної проповіді (М. Гайдеггер).

Тема 3. Онтологія. Філософське осмислення буття

Онтологія. Концептуалізація буття. Буття як найпростіший, найбільш загальний та найскладніший концепт у філософії.

Еволюція концепту буття. Становлення поняття буття (Натурфілософи-Піфагор-Геракліт-Парменід-Зенон-Демокрит). Буття та суще. Буття та мислення. Буття та небуття. Єдине та множинне. Незмінність та рух. Буття як Ейдос, Буття і Логос. Межі буття. Метафізика Аристотеля. «Суще як суще». Категорія буття в Середньовічній філософії. Тимчасове та одвічне. Сутність та існування. Номіналізм і реалізм.

Категорія буття у філософії Нового часу. Раціоналістична онтологія (Спіноза-Декарт). Онтологія емпіризму. Боротьба «матеріалізму та ідеалізму». Реальне і ідеальне. Тотожність буття та мислення (Г.В.Ф. Гегель).

Критика «метафізики присутності»: від Ф. Ніцше до М. Гайдеггера. Буття та ніщо.

Тема 4. Проблема свідомості в філософії

Співвідношення буття та свідомості – основне питання філософії? Психофізична проблема свідомості. Свідомість та несвідоме. Свідомість та ідеологія. Ілюзорні уявлення

людей про самих себе та світ (К. Маркс). Свідомість та мислення. Проблема репрезентації світу. Соціокультурна природа свідомості. Комунікативність, соціальність свідомості: мова, знак, символ. Філософські теорії свідомості.

Тема 5. Гносеологія

Гносеологія. Проблема пізнаваності світу та істина. Теза Горгія. Агностицизм і скептицизм. Чи існує дещо? Чи можливо дещо пізнати? Раціональне і ірраціональне в пізнанні. Проблема істини.

Наукове пізнання. Структура наукового пізнання. Методологічна дилема. Полеміка Р. Декарта та Ф. Бекона: дедукція та індукція. Чи можливий єдиний метод пізнання? Позитивістське та неокантіанське вирішення питання про методи пізнання (О. Конт – Дж.С. Міль – Г. Ріккерт). Чи можливий єдиний метод пізнання? Розрізнення наук за методом пізнання. Номотетичні та ідеографічні науки. Наукові революції і трансформації методологічних парадигм. Критика моністичної наукової методології та методологічний анархізм (П. Фейєрабенд).

Тема 6. Філософська антропологія

Людина як єдина проблема філософії. Виміри людського буття. Біологічне і соціальне в людині. Дуалізм душі та тіла. Сенс людського існування.

Проблема свободи людини у філософії. «Позитивна» і «негативна» свободи. Свобода і відповідальність. Втеча від свободи. Формальна і дійсна свобода.

Основні типи філософських картин людини. Проблема гуманізму і критика гуманізму (М. Гайдеггер). Доместикація чи селекція людини. «Правила для людського зоопарку» (П. Слотердайк). Полеміка Ю. Габермаса з П. Слотердайком щодо майбутнього людини та долі філософії.

Тема 7. Соціальна філософія та філософія історії. Історичність людського буття.

Що таке соціальне? Основні характеристики соціуму. Різні форми суспільного життя. Комунікація (К. Ясперс, Ю. Габермас). Екзистенційна комунікація та трансценденція. Можливості комунікативної дії в сучасному суспільстві. Суспільство споживання. Історичні форми та розвиток суспільств.

Основні концепції історичного розвитку. Свобода та самопізнання Духу (Г.В.Ф. Гегель). Формацийний підхід і хвильова теорія (К. Маркс – Е. Тоффлер). Проблема кінця історії, постісторії та оновлення історії. Кінець Історії та множинність історій (М. Фуко). Від «кінця історії» до «поновлення історії» (Д.Белл, Ф. Фукуяма).

Тема 8. Філософія в історичній перспективі

Історія філософії. Особливості розуміння історії філософії. Основні етапи розвитку філософії та їх специфіка. Загальна характеристика філософії Давнього Сходу. Загальна характеристика філософії Античності. Загальна характеристика філософії Середньовіччя. Основна проблематика філософії Ренесансу. Філософія Нового часу. Німецька класична філософія: Основні проблеми і представники. Некласична філософія: Основні проблеми і напрямки некласичного мислення. Основні проблеми філософії постмодерну. Основні етапи і проблеми української філософії.

Тема 9. Сучасне суспільство та його проблеми.

Криза модерних цінностей. Постмодерн як недовіра до метонарративів. Децентрація та смерть суб'єкта в філософії Постмодерну.

Держава і громадянське суспільство в умовах інформаційного суспільства. Філософське осмислення глобальних проблем сучасності. Людина і природа. Філософія екології. Філософія техніки. Людина і техніка. Філософські проблеми гендеру. Фундаменталізм і тероризм.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд	с. р.		л	п	лаб	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1.												
Тема 1. «Що таке філософія?»	10	6				4	12	1				11
Тема 2. Філософія і світогляд	10	6				4	10					10
Тема 3.Онтологія. Філософське осмислення буття	10	6				4	12	1				11
Тема 4. Проблема свідомості в філософії	10	6				4	10					10
Тема 5. Гносеологія	10	6				4	12	1				11
Разом за розділом 1	50	30				20	56	3				53
Тема 6. Філософська антропологія	10	6				4	12	1				11
Тема 7. Соціальна філософія та філософія історії. Історичність людського буття.	10	6				4	12					11
Тема 8. Філософія в історичній перспективі	10					10	10					10
Тема 9. Сучасне суспільство та його проблеми	10	6				4	10					9
Разом за розділом 2	40	18				22	34	1				33
Усього годин	90	48				42	90	4				86

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	-	0

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Відповідно до кожної теми: опрацювання літератури, конспект лекції, відповіді на контрольні питання	16
2	Читання й аналізування текстів	10
3	Підготовка і написання контрольної роботи	8
4	Підготовка індивідуального завдання	4
5	Підготовка до екзамену: опрацювання питань до підсумкового контролю	4
	Разом	42

6. Індивідуальні завдання

7. Методи контролю

Поточний контроль

- Оцінювання ступеню активності студентів та якості їх виступів та коментарів при проведенні дискусій на семінарських заняттях.
- Оцінювання письмових відповідей на теоретичні питання проблемного характеру (контрольна робота).

Підсумковий контроль (екзамен)

Перевірка розуміння студентами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

Критерії оцінювання:

- знання та використання філософських першоджерел, різних підходів для аналізу актуальних проблем філософії;
 - повнота відповіді;
 - творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів;
 - навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання									Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1			Розділ 2									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9				
2	2	2	2	2	2	2	2	2	22	40	60	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної	Оцінка
-----------------------------------	--------

діяльності протягом семестру	для чотирирівневої шкали оцінювання	
90 – 100	відмінно	
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	

9. Рекомендована література Основна література

1. Киричок О. Б. Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: РВВ ПДАА, 2010. 381 с.
2. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. 592 с.
3. Рассел Б. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Тарашука. К.: Основи, 1995.
4. Попович М. В. Бути людиною. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 223 с.
5. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: Підручник. К.: Лібра, 1999.
6. Читанка з філософії: У 6 книгах. К.: Довіра, 1993.
7. Філософія історії. Харків: Прапор, 2006.
8. **Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) / За ред. Л.В. Губерського. К.: Знання, 2009.**
9. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том перший. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009.
10. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том другий. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011.

Допоміжна література

1. Адо П. Що таке антична філософія? / Пер. з франц. С.Л. Йосипенка. К: Новий Акрополь, 2014.
2. Адо П. Покривало Ізиди. Нарис історії ідеї Природи / Пер. з франц. К.: Новий Акрополь, 2016.
3. Арндт Г. Становище людини. Львів: Літопис, 1999.
4. Арістотель. Метафізика. К.: Темпора, 2022.
5. Бадью А. Про зв'язок філософії та політики // Бадью А. Століття. Львів: Кальварія; Київ: Ніка-Центр, 2014. С. 245-279.
6. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або Інтелектуальні подорожі до країни філософії: наук. посібник. К. : інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017.
7. Платон. Бенкет / Пер. з давньогр. У. Головач. Львів, 2018.
8. Декарт Р. Міркування про метод. Уривки. // <https://www.management.com.ua/vision/vis017.html>
9. Гегель Г.В.Ф. Феноменологія духу. Київ: Основи, 2004.
10. Платон. Діалоги. Київ: Основи, 1999.
11. Гордер Ю. Світ Софії. Роман про історію філософії. Львів, 1997
12. Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія. // Пер. Е. Причепій / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. К.: Ваклер, 1996. С. 61-94.
13. Гуссерль Е. Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія. Вступ до феноменологічної філософії // Філософська думка. 2002. № 3. С. 134-149.

14. Фройд З. Тотем і табу / пер. В. Чайковського. Харків: Фоліо, 2019.
15. Фройд З. Невпокій в культурі / Пер. з німецьк. Ю. Прохасько. Київ: Априорі, 2021.
16. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Том 1: Герменевтика I: Основи філософської герменевтики. К.: Юніверс, 2000.
17. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. І. Бурковського. К.: Юніверс, 2000.
18. Ортега-і-Гасет Х. Чиста філософія (Додаток до моїх нотаток про Канта) // Ортега-і-Гасет, Х. Вибрані твори. К.: Основи, 1994. С.: 227-237.
19. Поппер К. Логіка наукового відкриття. Огляд деяких фундаментальних проблем // <https://journal.kdpu.edu.ua/apd/article/view/4462/4201>
20. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. I. У полоні Платонових чарів / Пер. з англ. Олександр Коваленко. К.: «Основи», 1994.
21. Поппер К. Злиденність історизму / Пер. з англ. В. Лісовий. К.: «Абрис», 1994.
22. Камю А. Бунтівна людина // Вибрані твори у трьох томах. 3-й том. Харків: Фоліо, 1997.
23. Фромм Е. Мати чи бути? / Пер. з нім. О. Михайлова та А. Буряк. Київ: «Український письменник», 2010.
24. Фромм Е. Втеча від свободи / Пер. з англ. М. Яковлев. Харків: «КСД», 2019.
25. Попович М. Філософія свободи. Харків: Фоліо, 2018.
26. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. – К., 2004.
27. Дельоз Ж., Гваттарі Ф. Капіталізм і шизофренія: Анти-Едіп. К., 1996.
28. Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд. К., 2004.
29. Насильство. Влада. Терор // І. Незалежний культурологічний часопис. 2002. № 25.
30. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. К.: Ваклер, 2007.
31. Фемінність і маскуліність // Часопис І. – 2003. - №27 // <http://www.ji.lviv.ua/n27/texts/N27-fem.htm>
32. Філософія сьогодні. Розмови з У. Бекком, Г.-Г. Гадамером, Ю. Габермасом, Г. Йонасом, О. Гьофе, В. Гьосле, Р. Рорті та ін. За ред. У. Бьома // Пер. з нім. А. Богачова. К.: Альтерпрес, 2003.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Навчальні програми кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада: http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/tpf_program.html
2. Сайт журналу «Філософська думка»: <http://journal.philosophy.ua/news>

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Що таке філософія? Специфіка філософського знання.
2. Самовизначеність філософії та унікальність філософії
3. Міфологічне уявлення про світ. Проблема деміфологізації: «від Міфу до Логосу».
4. Поняття світогляду та його типи.
5. Філософія і релігія: віра та/або розум
6. Філософія і наука
7. Наукова «картина світу» (М. Гайдеггер). Суб'єкт-об'єктне бачення.
8. Онтологія. Концептуалізація буття
9. Буття та суще
10. Буття та мислення (Парменід – Р. Декарт)
11. Незмінність буття та/або рух. Єдине та/або множинне
12. Свідомість та несвідоме.
13. Буття та питання про Ніщо (М. Гайдеггер)
14. Проблема свідомості в філософії.
15. Що ми знаємо? Проблема пізнання і репрезентації світу

16. Проблема метода. Індуктивний метод Ф. Бекона та дедуктивний метод Р. Декарта
17. Позитивістське та неокантіанське вирішення питання про методи пізнання (О. Конт – Дж.С. Міль – Г. Ріккерт). Соціальна філософія і соціальні науки.
18. Філософія історії і історична наука.
19. Л. Фейєрбах і антропологічний поворот в філософії. Критика абстрактної людини, історичність людини та праця (К. Маркс)
20. Поняття суспільства в соціальній філософії
21. Концепція «відкритого суспільства»
22. Основні концепції історичного розвитку
23. Проблема кінця історії
24. Постмодерн як недовіра до метанарративів
25. Філософська антропологія. Проблема сутності людини.
26. Екзистенція. Буття людини
27. Свідомість та самосвідомість. Свідомість та ідеологія
28. Проблема істини в філософії.
29. Проблема свободи людини в філософії. Свобода й відповідальність
30. Постіндустріальне суспільство та проблеми глобалізації
31. Основні проблеми філософії техніки. Людина і техніка
32. Проблема сутності техніки
33. Проблема сенсу людського існування
34. Історія філософії. Особливості розуміння історії філософії.
35. Основні етапи розвитку філософії та їх специфіка.
36. Загальна характеристика філософії Давнього Сходу.
37. Загальна характеристика філософії Античності.
38. Загальна характеристика філософії Середньовіччя.
39. Основна проблематика філософії Ренесансу.
40. Філософія Нового часу. Основні проблеми.
41. Німецька класична філософія. Основні проблеми і представники.
42. Некласична філософія. Основні проблеми і напрямки неklasичного мислення.
43. Основні проблеми філософії постомодерну.
44. Основні етапи і проблеми української філософії.